

Střídavá péče, agresivita u dětí, technologie a virtuální svět, ADHD – to jsou jen některá z témat, o kterých se často mluví v souvislosti s dnešními dětmi. Jsou ale děti doopravdy jiné, nebo se o tomto tématu jen více mluví? Dr. Jan Svoboda je přední český psycholog s bohatou zkušeností zejména s pedagogickou psychologií a už 12 let působí na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity, proto jsme k tomuto tématu přizvali právě jeho.

V současnosti se dost mluví o tom, že jsou dnešní děti jiné než dříve. Je to pravda, nebo se o těchto věcech jen více mluví?

Měli bychom rozdělit dvě „věci“ – a to je pokrok a vývoj. Vývoj je proces, nedá se zastavit. Pokrok je vývoj směrem, který očekáváme, plánujme. Když se podíváte na problematiku školství, třeba pohledu učitelů na žáky, pak při srovnání roku 1997 a 2015 rozdíl jsou. Obdobné je to s vandalismem a dalšími negativními projevy. Ale čím je to „chyba“? Rozhodně ne těch dětí a mládeže. Je to pokrok? Ne, je to vývoj. Mládež je fyziologicky naprosto stejná. Ale chová se podle toho, jak jsme si ji vychovali, a kdy stále více podporujeme rozpor mezi přirozeností a kulturou.

V čem spočívá ten rozpor mezi přirozeností a kulturou?

Jedním z důsledků blahobytu, ve kterém děti žijí, je neschopnost či nemožnost prožít riziko. Ale ono je pro nás důležité – příroda nutí každého vyššího tvora prožít si riziko, souvisí to s pudovou bází – se snahou zjistit si, co snesu, kde jsou hranice možností mého organismu. A protože v blahobytu není kde, budete jej vyhledávat nebo vytvářet. A jako dítě máte tři možnosti: narážka na establishment, čili školství (neučit se a podobně), vandalismus nebo se přidat k nějakému sebestupidnějšímu trendu na síti – třeba kdo vydrží déle ležet na balkónovém zábradlí, polije se studenou vodou a podobně. Všimněte si, jak stoupá obliba tzv. „Adrenalinových sportů“. Motivací je zřejmě touha po riziku.

Tady by měla asi zásadní roli hrát rodina. V čem selhává, že děti „zamíří“ do virtuálního světa?

To je druhý základní problém – nenasycené sociální potřeby – a to je věcí především rodiny. Ta se nerozpadá, ale atomizuje, lidi spolu stále méně hovoří. Věnují se

elektronickým náhražkám komunikace. Což je podle mého názoru velmi nebezpečný trend. Další chybou současné rodiny při srovnání s minulostí je slábnoucí schopnost dávat dětem limity, mantinely, kdy dítě přesně ví, před čím jej hranice chrání a přijímá to, v čem mu hranice zabraňuje. To je limit. Pokud hranice jen něčemu brání, jde o sankci. To mnozí rodiče umí. Ale zaměňují sankce za limity.

Co tedy má rodina dělat jinak, můžete být zcela konkrétní?

Rodina by měla mít své zvyky, stereotypy a rituály. Což jsou jakési pevné body v soužití, řád. Dítě by například mělo prožívat minimálně dva zásadní rituály – usínací a vstávací. Mělo by zkrátka vědět, že věci fungují v nějakém řádu, že existuje něco, o co se může opřít – nejenom o své ego, telefon a počítač, který na něj vždy čeká. My je učíme, že jediné, čemu můžou věřit, jsou oni sami, pěstujeme v nich tupou, bezbřehou samolibost, a to je obrovský problém. Vrcholem tohoto sobectví a egoismu je například selfie. Kdysi si lidi fotili a natáčeli objekty, dneska natáčí sebe...

Kromě rodiny tráví dítě asi nejvíce času ve škole. Co pro dobro dětí mohou udělat učitelé?

Především bychom nesměli patřit mezi prvních 10 států, kde rodiče ovlivňují výuku. Jinými slovy, kdejaký rodič chodí radit učiteli, jak má učit. Výsledkem je, že klesá autorita učitele. Takže my potřebujeme kvalitního učitele, kterému rodič nepotřebuje radit, a aby tomu tak bylo, tak potřebujeme kvalitní učitele učitelů. My jsme ale bohužel degradovali učitele do pouště obrázků, který vede téměř monolog. Výsledkem je narůstající pasivita žáků. A studenti se pak právem dotazují: „Proč učíte, když to samé si můžeme přečíst na internetu?“. Ze školních tříd se vytrácí dialog, učitelé přestávají zvládat dynamiku třídy. Pouštějí tutéž prezentaci v každé třídě, kde látku učí nezávisle na tom, jak je daná třída nadstavená a pokročilá. Je smutné sledovat učitele, který se stal otrokem techniky. Nicméně aby takovým nebyl, potřebuje podporu svého ředitele – a ten svého zřizovatele. Prostě ryba smrdí od hlavy. Nejsem jediný, kdo se pokouší učit budoucí učitele bez pomoci více či méně trapných prezentací. Kdo je učí vést výuku slovem, interakcí mezi učitelem a žákem, ne technikou a žákem za doprovodu učitele. A přál bych si, aby nás bylo co nejvíce.

Pokud tedy budeme dál v dětech vychovávat egoismus a sobectví, co můžeme čekat, až vyrostou?

O to více budou pracovat sami pro sebe. Glorifikujeme někoho, kdo jezdí po světě a pracuje každou chvíli někde jinde. Alibisticky říkáme, že „sbírá zkušenosti“. To by byla pravda, pokud by se i vracel. Když se nad tím zamyslíte, je to vlastně parazit, kobylka, která vyžere, co kde je, a jede zase dál. A to má být cíl? Rozhoduje to vývoj. Ale je to pokrok? Tážete se, co můžeme čekat, až tyhle děti vyrostou – ale to nikdo neví. Stále více se prosazuje výraz Eurospratek. Je to označení pro inteligentního jedince, kterému chybí zakotvení. Výsledkem je neschopnost udržet partnerský vztah, snížená tolerance k druhým, sobecká dravost. A to je pokrok? Pak opakují – nevíme, jak vše dopadne. Jen víme, že to rozhodně není trend k výchově občanské pospolitosti.

Výrazným znakem dnešních dětí je i schopnost pracovat s technologiemi – kromě mobilů také tablety a podobně. Jaký na ně mají vliv?

Uvedu jeden příklad, ostatní necht' si každý domyslí. Kreativita je schopnost udělat z „ničeho něco a z něčeho všechno“. Děti jsou k tomuto plně disponovány. A my jim dáme do ruky tablet. Co je výsledkem? Naučí se přehazovat informace, naučí se vyhledávat informace. Nenaučí se nic tvořivého. Asi tak, jako můžete nastudovat deset kuchařských knih a vůbec to neznamena, že umíte vařit. Proto chcete-li zničit kreativitu u svých dětí, dejte jim do ruky tablet dříve, než v šesti letech. Od šesti už musíte, protože dnešní dítě, které nezná klávesnici v první třídě, je společensky zcela mimo hru.

Ovlivňují moderní technologie také mezilidskou komunikaci?

Ano, z toho, co já vám teď tady říkám, váš mozek zabírá jen 7 % údajů, to ukazují poslední výzkumy v komunikaci. Z 26 % přijímáte, jaká je v mém vyjádření emoce, jak já sám věřím tomu, co sděluji. A ten zbytek, přes 60 %, zůstává na interakční pole, kterým se navzájem obalujeme, když spolu mluvíme. Tím vzniká komunikace na mnohem vyšší úrovni než verbální. Představte si princip ledovce – třetina je vidět, dvě třetiny jsou pod vodou. Pokud používáte písemnou komunikaci, ta je v principu

ledovce jen sněhem na oné části ledu, který je vidět. Facebook, mobil a spol. tedy přináší jen velmi malý díl z bohatství komunikace. Nelze se tedy divit, proč si například mladí lidé dobře rozumí, když si píšou, ale mají velké problémy v komunikaci „naživo“, když se vidí. Slovo je pouze zástupný symbol. Je komunikačně neúplné. A tak dochází k mnoha deformacím.

Jaké deformace máte na mysli?

Třeba naprosté mýty, kterým lidi věří. Kdejaký člověk je takzvaný blogger a já jsem zděšený z toho, co tam čtu. A je třeba si položit otázku, proč tolik mladých lidí do toho utíká. A jsme zpátky u toho, kolik času strávili s rodiči, kdo má jakou míru důvěry – rodič, učitel, spolužák, blogger... Ale tady jsme zpátky u základu: pokrok a vývoj. Vždycky, když začne prudký vývoj, tedy expanze, až mnohem později se zjistí, co jsou slepá ramena. Viz třeba střídavá péče. Podle mého soukromého názoru a zkušeností z poradny je jen otázka času, kdy se zjistí, jak obrovská chyba to byla, kolik dětí se muselo poškodit, než nám to došlo. Já jsem za svou praxi nezažil jedině dítě, kterému by to prospělo, pokud matka nebyla patologická osobnost. U většiny se dá říct, že je to jednoznačně poškodilo. Ale to je opravdu na dlouhou debatu.

Další fenomén, který se rozšiřuje, je ADHD. Kde je hranice mezi jednoduše rozmazleným dítětem a dítětem s ADHD?

To je dobrá otázka. Když vyjdu ze své praxe, troufám si říct, že drtivá většina dětí takto označených za sebou mají výchovné chyby rodičů, nebo jsou to děti po traumatech. Podle mého názoru počet dětí s ADHD nestoupá, je stabilizovaný, ale stoupá počet těch, které díky přístupu rodiny mají vážný problém v limitech, nebo jsou až traumatizované.

Můj poslední dotaz se týká agresivity u dětí – kde se bere?

Je třeba se na to dívat trochu jinak. Řekněte mi, který tvor na zeměkouli nežije ze smrti nebo na úkor jiného? Odpověď je žádná. Agrese je výsledkem pudu sebezáchovy. Ale něco jiného je násilí, které je připravované a přináší satisfakci, nebo schválnost, která je hledáním limitů. Agrese se zbavit nelze, ale byl bych si moc přál, abychom nemuseli používat násilí, které je naučené. Podívejte se večer na

televizi, programový kanál vcelku nerozhoduje. A zjistíte, že blahobyt se v podstatě ničím jiným než násilím neumí pobavit. Tak co chcete po dětech?